

**359-360 OPUSCULUM DECIMUM SEXTUM.
RHETHORICAE DECLAMATIONIS
INVECTIO IN EPISCOPUM MONACHOS AD
SAECULUM REVOCANTEM. AD
GISLERIUM EPISCOPUM AUXIMANUM.**

ARGUMENTUM.

Redarguit quemdam episcopum, qui ausus fuerat asserere monachum religionis habitum semel susceptum posse, propter aegritudinem aut alias causas, deserere; quod quam sit impium, et sacris canonibus conciliorumque statutis contrarium pluribus ostendit, et firmissimis rationibus comprobatur a religionis proposito recedere non licere.

Domno GISLERIO Auximano episcopo, PETRUS ultimus monachorum servus, ferventissimae devotionis obsequium.

Non vobis excidit, reverentissime praesul, quia de reprobis illis viris, qui spreto religionis habitu ad saeculum sunt relapsi, saepe una conquesti, saepe communi sumus taedio lamentati. Nuper autem cum te corporali valetudine laborante, Romanae synodo me interesse contingeret, hujus rei notitiam domino papae suggerere congruum judicavi: ille autem utpote vir sanctissimus, juxta sincerissimae charitatis viscera, quae in templo sui pectoris vigent, rem valde perdoluit, et mox congruum immanissimo vulnere remedium adhibere curavit. Itaque quia ad executionem hujus negotii idoneiorem in illis partibus virum nequit addiscere, suas ad te censuit litteras destinare, quatenus praevaricatores illos tu secundum prudentiae tuae facundiam convenires, et obedire volentes ad

suum propositum revocares; qui vero rebelles existerent, perpetui anathematis sententia ferirentur.

Dominum autem Guidonem Numanum episcopum in praedicto concilio reperi, et quia ille, ut nosti, incitamenta praebere huic vitio dicebatur, fateor peccatum meum, dure illum succensere praesumpsi. Ille nimirum vir dignae humilitatis, et patientiae, et non solum sacris eloquiis, sed etiam liberalium artium studiis eruditus, insuggillantem quidem me patienter tulit: objecti vero criminis culpam negando, detestando, Dei testimonium implorando, disertissime propulsavit. Ultro etiam pro me coepit verborum suorum tela dirigere, qui adversum me falso dicebatur eatenus dimicare. Sed licet venerabilis ille vir innocens repertus sit, ego tamen vibrati jam jaculi impetum non continui, sed verso nomine aliam huc personam, cum qua confligerem, introduxi: ut nimirum ille se hoc vocabulo notatum non ambigat, quisquis improbe ad hujus controversiae certamen aspirat. Et licet auctor hujus flagitii nunc manifestus non sit, tamen dum latere ad tempus nititur, immunitatem de fugae suae latibulo non lucratur. Sed sic armatus disputationis ordo draconteae foveae foramen obsideat, quatenus mox ut emergerit, in imminentem gladium subito confringendus impingat.

Quapropter post illam summae auctoritatis epistolam, hoc etiam opusculum suscipe, et sic revera Benjamin filius utraque manu bicipiti armatus gladio, in constipatos hostes irrumpe, quatenus illa ac si validus vomer ad virosum aconitum radicitus evellendum zizaniati pectoris arva proscindat. Hoc quasi vilis sarculus subsequens glebas frangat, imo ut exemplum congruentius proferatur, hoc velut orator manifesti criminis reos esse convincat, quos illa

auctoritas, velut arbiter praesidens, canonici rigoris censura coerceat. Sed divina gratia praeduce, quem aggredi nitimur, in illum protinus invehamur.

[INVECTIO IN EPISCOPUM MONACHOS AD SAECULUM REVOCANTEM.]

CAPUT PRIMUM. *Quod monacho aegrotanti non liceat ad saeculum reverti.*

Cogor adversum te, venerabilis episcope Maure, exigente necessitate, non modica scribere: compellor ultra mei ordinis metam **361** sacerdotis, sermonibus non sacerdotalibus obviare; undique coarctor, undique premor: videlicet et contra episcopum loqui superbum est, et ad talia conticescere, consensum est adhibere. Sed melius est, ut arrogans solus appaream, quam ad multorum perniciem mortale vitium, quod nunc in primis oritur, inole scat. Magis eligendum est de simplicitate locutionis in episcoporum iudicio corripì, quam ante tribunal superni iudicis de silentio condemnari. Nempe ante hoc fere biennium dum in angusto cellulae meae angulo latitarem, sinistrum quid et moerore plenum ad me fama discurrente perlatus est: videlicet quod nonnulli perditì homines post Satanam conversi, monachicum habitum sacrilega temeritate desererent, et exsecrabili apostasia ad saecularem militiam denuo repedarent: qui nimirum in tam profundi criminis barathrum lapsi, tuis ad audendum exhortationibus incitari, tua ad persistendum dicebantur auctoritate fulciri. Ferebaris enim dicere, quia nisi quis

regulariter protractus, et per longa temporum spatia, sicut monastica praecipit regula, sit probatus, si aliter, aut propter aegritudinem, aut quolibet alio modo ad monachicum pervenerit ordinem, liberam redeundi ad saeculum habeat facultatem.

Super cujus rei capitulo tunc temporis brevem tibi epistolam misisse me memini, et ut ab hac pestifera doctrina cessares, debita humilitate suggessi. Nuper autem apud Auximum constitutus, a pluribus didici, quia in tua adhuc nihilominus intentione obstinatissime perseveras, et contra divinae legis auctoritatem, contra ecclesiasticae consuetudinis normam, eadem dogmatizare non cessas. Unde satis miror, quo pacto prudens homo, et non omnino a litterarum studiis alienus, tam incautam, tam perversam, tam noxiam possit proferre sententiam; quae videlicet communi hominum saluti contraria, ad nil aliud nisi ad claudendam coelestis regni januam peccatoribus procul dubio videtur esse prolata. Dic rogo, quis hanc sententiam reperit, nisi ille qui primum hominem de paradisi amoenitate dejecit? Quis, inquam, tam crudele, tam impium promulgavit edictum, nisi is qui Cain fratricidam in desperationis voraginem mersit, et non ad evadendum ruinae periculum, sed ad profundius corruendum dicere docuit: «Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear?» (**Gen. IV.**)

Quae est enim ista dementia? quae vesania? quae crudelitas? Habet homo disponendarum rerum suarum liberam facultatem, ut semetipsum Deo offerat potestatem non habet? Valet hominibus tradere substantiam suam, non habet libertatem Deo reddere animam suam? Licet homini lapsurum animal ab hiantis putei ore propellere, ruituram mox in

infernum animam non licet poenitentiae remedio liberare? Porro si ipse Deus omnipotens, qui offensus est, paratus est ut recipiat, quis est hic qui volentes currere ab ipso pietatis fonte compescat? Si Creator paratus est ut peccatis ignoscat; quis est iste qui peccatorem converti prohibeat? Quid est enim aliud monachum fieri, quam converti? Sed qui hominem non posse monachicum subire propositum in languore corporis **362** constitutum denegat, profecto non posse converti indubitanter affirmat; quod si semel admittitur, nulli dubium quin poenitentia, quae spes est peccatorum, et unicum salutis humanae remedium, destruat.

Ecce igitur peccatoris anima perdita, irreuerabili busseris (*sic*) janua vitae damnata, et omnis spes humanae reparationis evulsa. Sed clamat e diverso divina pietas, dicens: «Quacunque hora peccator conversus fuerit, vita vivet et non morietur (**Ezech. XVIII**);» et iterum: «Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat (**Ibid. XXXV**).» Et cum conversus ingemuerit, tunc salvus erit. Et ut canonicae auctoritatis compendium proferam: *Quicumque negat, etiam in ultimo vitae spiritu, poenitentiam abolere non posse peccata, Novatianus est, non Christianus.*

CAPUT II. *An aegrotus habitum religiosum induere possit.*

Dum ergo monachum fieri hoc sit utique converti, et conversionis remedium nulla hora respuit, nullum tempus excludit; constat procul dubio, quia in aegritudine constitutus,

sicut converti cum vult, nullius auctoritatis obstaculo praepeditur; ita etiam ut monachus fiat, absque ulla refragatione recto jure conceditur. Sed cum Jacobus dicat: «Qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus a morte (**Jac. V**):» cujus homicidii reus efficitur, qui peccatori dissuadet e diverso, ne convertatur? Nempe, nisi fallor, illius quod non quandoque moriturum corpus occiditur, sed victura in perpetuum anima trucidatur.

At forsitan, inquires, non quidem prohibetur in corporali molestia positus, ad portum monachici ordinis repente confugere, sed licet si convaluerit, ad pristinae conversationis habitum remeare. Sed clamat, imo reclamatur ipsa Veritas tam perspicuae falsitati, cum dicit: «Nemo mittens manum suam ad aratrum, respiciens retro, aptus est regno Dei (**Luc. IX**).» Dignum quippe est, ut sicut quis ad Deum veniens aptus sit regno Dei, sic a Deo recedens, non aptus sit postmodum regno Dei. Ii quippe tales, ut experimento didicimus, non in eadem, in qua primitus fuerant, malorum mensura persistunt; sed postquam ad vomitum redeunt, ad iniquitatum voraginem profundius devolvuntur. Sicut et illi nuperrime contigit, qui tuo, ut fertur, hortatu, sanctae conversationis habitum deseruit: deinde vix brevi dierum peracto circulo, innocentem hominem suis manibus interemit In quo videlicet reprobo viro adimpletum cernimus, quod dictum ex ore Veritatis audivimus, nimirum, quia immundus spiritus, qui eum ante reliquerat, postmodum rediens septem alios nequiores se spiritus assumpsit (**Luc. XI**), et cum his omnibus in familiari suo vasculo pestilentius habitavit; fiuntque novissima hominis illius pejora prioribus.

Sane si terrenae militiae transfugam non solum mundanae leges abjiciunt, sed etiam sacri canones infames appellant, adeo ut eum etiam ad reddendum in contentione testimonium non **363** recipiant: qui in superni imperatoris arma juraverat, qui chlamydem jam militiae coelestis induerat, qui balteum castitatis accinxerat, qui donativum sacri verbi ab ipso militum duce susceperat, quo judicio, quo jure, qua fronte jam potest propriae professionis castra deserere, et suo vomitu delectatus, ad ea quae contempserat, quae abrenuntiaverat, quae damnaverat, mundi ludibria animum revocare? Foedus mortale cum mortali paciscimur, et servamus; Deo sponsionem facimus, et fidem frangere non timemus. Homo homini violatae cautionis tenetur obnoxius; qui auctorem hominum fallere nititur, innocens judicatur? Fallax debitor ab exactore constringitur; qui semetipsum Deo subtrahit, immunis habetur? Nunquid servus venia dignus est, qui violata fide non solum recedit a Domino, sed ultro se ejus sociat inimico? Nam quod Deus huic mundo inimicus sit, audi Jacobum dicentem: «Qui vult, inquit, amicus esse saeculi hujus, inimicus Dei constituitur (**Jac. IV**).»

Et ut ad sententiam redeam, conservus, qui hujus effugii incentor efficitur, nunquid non districta Dominicae animadversionis ultione plectetur; et poena, quam uterque meruerat, in unum caput congesta retunditur? Praesertim si ejusmodi fraudis ille servus impetitur, qui rectoris loco positus, caeteris praeesse videbatur: et qui debebat extraneos ad domini sui servitium trahere, ipse e contra domesticos compellat exire: et, ut ita dixerim, cujus erat officium violentos incursantium ferarum impetus ad domini sui gregem

compescere, ipse satagat cruentis luporum dentibus simplices oves offerre.

CAPUT III. *Praelati perniciosi deplorandi.*

Quid ad haec dicam? Quod dolori meo solamen inveniam? Compellor exclamare, compellor amaritudinem mei cordis effundere, ut videlicet dicam: O tempora, o mores, o ferreum saeculum! Ferreum, inquam, saeculum, in quo aurum in scoriam vertitur, et argenti speciem vilis stanni vena mentitur (**Isa. XX; Ezech. XXX**). In quo projecti sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum (**Thren. IV**), et est sicut populus, sic sacerdos; sicut servus, sic dominus ejus. Nam quis tam inveniri possit elinguis, qui non ad haec saltem in voce lamentationis erumpat? Quis tam ferreus, quis tam lapideus, cujus cor vulnera ista non sentiat? Pervenit enim gladius usque ad animam. Nimirum mundus se ad finem delapsus ruinis crebrescentibus indicat: et episcopi, qui animas ad Deum trahere importune debuerant, student qualiter homines a Dei servitute recedant? Judex jam vicinus appropriat, et praeco, ut cives fugiant, clamat? Ante tribunal superni judicis jamjam humani generis summa colligitur, et a sacerdote praecipitur, ut homines ad saecularia negotia dispergantur? Proh dolor! huccine sacerdotalis ordo redactus est, ut qui constituti sunt mundum sanctae praedicationis luce perfundere, ipsi potissimum conentur homines perversorum dogmatum tenebris obcaecare? Et qui positi sunt **364** de agro Ecclesiae cunctos errorum vepres evellere, ipsi non vereantur aculeatos erroneae pravitatis tribulos seminare? Olim cum

florens adhuc mundus blandiretur, hominum plurimos ab eo subtrahebat docta lingua pastorum: nunc autem cum jam evidentissime se mundus despicabilem indicat, Pastor Ecclesiae ut ad eum homines revertantur invitat.

Videmus quotidie homines aliena diripere, bellorum studiis insudare, egenos opprimere, machinationum tendiculas fraternis gressibus occultare: et ut cuncta mundi mala brevi cingulo locutionis astringam, omnes pene, quae sua sunt, quaerere, non quae Jesu Christi; nos adversus eos nullo zelo charitatis accindimur, nullis correctionibus obviamus, nulla contradictione resistimus (**Philip. II**). Si autem rarissimus quilibet ex tanta hominum multitudine aut flagellis attritus, aut divinae inspirationis gratia provocatus, ad Creatorem suum quandoque convertitur, mox ad suasoriae assentationis blandimenta convertitur, sacri eloquii flosculos ac pravitatem nostri intellectus inflectimus, et sic divinis jam obsequiis mancipatum ad mundi volutabrum redire posse docemus: et saepe, quod in ipsa litterarum superficie male sentientis error intelligit, subtiliter perscrutata intentio doctoris evertit; et quod in comate recte sentiri putabatur, considerata diligentius continui textus serie, error fuisse convincitur.

Jamjam ipsa Scriptura, quae de monachis loquitur, procedat in medium, ne noster adversarius conqueratur devictum se esse sola argumentatione verborum. Non mihi dialectica syllogismorum suorum circulos offerat, non rhetorica lepidos delinifcae suadelae colores infundat, non aliqua saecularis sapientia phalerata mihi suae urbanitatis lenocinia suggerat; sola se, et nuda proferat auctoritas Patrum, in quorum pectore omnipotens Deus, velut in tribunali solio praesidens, sanctioni suae voluit promulgare decretum; quatenus qui conflagere

nititur, non jam cavillantium verborum commentis, sed ipso potius veritatis oraculo superari videatur: et ut omne tergiversationis undique occludatur aufugium, ipsos contra se in movenda lite sentiat oratores, quos universus orbis habet et iudices.

CAPUT IV. *Quod sponte suscipitur, sine peccato non deseritur.*

Primus itaque magnus Leo suae auctoritatis figat articulum, et ut revera insuperabilis dux, ipse praeferat in prima belli fronte vexillum. Ait enim inter caetera: «Propositum monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet reddere. Unde qui relictæ singularitatis professione, ad militiam, vel ad nuptias devolutus est, publicae poenitentiae satisfactione purgandus est. Quia et si innocens militia, et honestum potest esse conjugium; electionem meliorem deseruisse, transgressio est.» Ubi notandum, quod vir disertissimus non ait, ut noster garrit episcopus, propositum **365** monachi longa morositate susceptum. «Sed propositum, inquit, monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deseri non potest absque peccato.» Nihil ergo virium temporali reliquit morositati, qui totum spontaneae tribuit voluntati.

Si igitur propositum hoc negari non potest cum voluntate susceptum, asseratur necesse est, cum peccato relictum. Cui simile est illud etiam, quod de virginibus idem vir eloquentissimus ait: «Puellae, inquit, quae non coacto

parentum imperio, sed spontaneo iudicio virginitatis propositum, atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, praevaricantur, etiam si nondum eis gratia consecrationis accesserit: cuius itaque non fraudarentur munere, si in proposito remanerent.» Audis igitur, o episcope, quia nihil momenti morosae conversioni, nihil ipsi etiam consecrationi tribuitur, sed omne monasticae perfectionis robur spontaneo iudicio reservatur.

Ad confutandas litigatoris nostri calumnias poterat, imo debuerat eminentissimus Leo sufficere, si hic posset facile rigidam cervicem cordis sacris auctoritatibus inclinare: sed quia iste necdum forsitan flectitur, beatus quoque papa Gelasius ad testimonium deducatur; scribit enim inter alia: «Quamobrem quisquis virorum, vel mulierum habitum semel induerit, vel induerunt spontanee religiosum, aut si vir deditus Ecclesiae choro, vel femina fuerit, aut fuit delegata puellarum monasterio, in utroque sexu praevaricator ad propositum invitus reverti cogatur, ut vir detondeatur, et puella monasterium ingrediatur. Si autem quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia a Christianorum coetu habeantur extorres, ut nec locus eis ullus sit communis.» Singula, obsecro, verba subtiliter inspicere, ut in statera mentis appendens, a veritatis statu nequaquam valeas declinare. Perpende ergo quod dicitur: «Quisquis habitum semel induerit spontanee religiosum.» Ecce juxta Gelasiani decreti sententiam, quacunque occasione, etiamsi nulla interveniat mora probationis, quisquis religioso habitu semel induitur, funditus sibi redeundi ad saeculum licentia denegatur.

CAPUT V. *An filii a parentibus Deo dicati, habitum induiti, in religione manere teneantur.*

Huic etiam non dissimile cernitur, quod in Chalcedonensi concilio reperitur, ubi qui semel in clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt, statuimus neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam, sed hoc tentantes, et non agentes poenitentiam, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizari.

Toletanum quoque concilium testimoniis nostrae allegationis addat augmentum: «Monachum, inquit, paterna devotio, aut propria professio faciat: Quidquid horum fuerit allegatum tenebit; proinde his ad mundum revertendi **366** recludimus aditum, et omnes ad saeculum interdicimus regressus.» Rursus in eodem concilio, longe superius, inter alia legitur: «Ideoque si in qualibet minori aetate, vel religionis tonsuram, vel religionis debitam vestem, in utroque sexu filiis, aut unus, aut ambo parentes dederint, certe vel nolentibus, aut nescientibus susceptam, et non mox visam in filiis abdicaverint, vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad saecularem reverti habitum ipsis filiisque quandoque penitus non licebit. Sed convicti, quod tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque revocentur, et sub strenua discretione hujusmodi observantiae inservire cogantur.» (*Vide scholia ad calcem opusculi.*)

Si placet etiam Triburense concilium, quid de monachis propositum relinquentibus decernat, ausculta: «Quicumque, inquit, ex saecularibus accipientes poenitentiam se totonderint, et rursus praevaricantes laici facti sunt, comprehensi ab episcopo suo, ad poenitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. Quod si aliqui per poenitentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertuntur, vere ut apostatae coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur.» Ecce hic expresse docemur, quoniam haec episcopis cura injungitur, non ut permanentes a monasteriis exire suadeant, sed potius ut praevaricantes redire compellant. Sed quid ex illis causamur hominibus, qui spontaneo convertuntur arbitrio, cum et illis post tergum redire non liceat, qui tonsurantur inviti?

Unde etiam apud Maguntinense concilium tale promulgatur edictum: «De clericis vero hoc statuimus, ut qui hactenus inventi sunt, sive in canonico, sive in monachico ordine tonsurati, sine eorum voluntate, si liberi sunt, ita permaneant.»

Sed respondebis forsitan mihi, et contra tot authentica sanctorum Patrum judicia, contra tot venerabilium conciliorum statuta, scutum adhuc vanae defensionis oppones: Esto, inquires, ut qui a parentibus offeruntur, ita permaneant: qui voluntarie convertuntur, ad negotia mundana non redeant: qui inviti etiam tonsurantur, jam saniori consilio perseverare contendant. Nam de tam perspicuis sanctorum Patrum dictis ambigere, quid est aliud, quam micantium astrorum globis oppositum apertis oculis nil videre?

Sed dic, rogo, ferendumne est, et non potius liberis vocibus arguendum, cum pravi quilibet monasteriorum rectores, qui

nec Deum diligunt, nec lacrum animarum quaerere comprobantur, turpis lucri stimulis accensi, ita simplices quosque blanda persuasione decipiant, ut eos vanis promissionibus illectos, ad monasterium trahant; eritne huiusmodi recta conversio, quam non in possessorem, sed in possessione praecessit inflammata cupido? Ad haec ego sine cunctatione respondeo, et istis etiam ut a proposito quod coeperunt deviare non liceat, constanter affirmo: et ut argumentationibus propriis ratio non indigeat, rursus ad Maguntinense concilium sermo recurrat: dicit enim post multa: «Constituit sane sacer iste conventus, **367** ut episcopi, sive abbates, qui non ut in fructum animarum, sed in avaritiam, et turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines illectos circumveniando totonderunt, et res eorum tali persuasione non solum acceperunt, sed potius surripuerunt, poenitentiae canonicae, sive regulari, ut puta turpis lucri sectatores subjaceant. Ii vero, qui vanis promissionibus illecti, vel quibuslibet machinationibus persuasi, mentis inopes effecti, rerum suarum domini esse nescientes, comam deposuerunt, in eo, quod coeperunt, perseverare cogantur.»

Sed quoniam omnis versuti litigatoris machina tunc exacte convincitur, si quidquid ab eo objici posse perpenditur, velut gravissimis argumentationum arietibus antea refellatur, non erubescas forsitan dicere, quia B. Gregorius hominem de monasterio retrahi, et uxori suae, etiamsi jam tonsuratus esset, reddi praecepit. Sed et nos tibi non immerito respondemus, quia sagitta in lapidem missa interdum percutit dirigentem: et saepe incautus miles eodem telo, quo percutere adversarium nititur, ipse potius lethaliter vulneratur. Si enim hoc exemplum diligenter inspicias, pro nobis stare cernitur, nostris

allegationibus attestari inexpugnabiliter invenitur: et ut quod dicitur ipsa rei manifestatione clarescat, aliquid hic de Gregoriana epistola intermiscere non pigeat: «Agathora, inquit, latrrix praesentium quæsta est, maritum suum contra voluntatem suam in monasterio Urbici abbatis esse conversum. Quod, quia ad ejusdem abbatis culpam, et invidiam non est dubium pertinere, experientiae tuae præcipimus, ut diligenti inquisitione discutiat, ne forte cum ejus voluntate conversus sit, vel ipsa se mutare promiserit: et si hoc repererit, et illum in monasterio permanere provideat, et hanc, sicut promisit, mutari compellat.» Ecce nihil hic de morosa conversione, nihil de diuturnitate probationis inquiritur, sed hoc tantum jubetur, ut si ille cum uxoria voluntate et promissione conversus fuisse convincitur, in eodem perseverare proposito omnimodis compellatur.

Quod autem sequitur: «Si vero nihil horum est, hoc est videlicet, si neque cum voluntate, neque cum promissione est uxoris conversus, ut reddatur.» Hoc etiam maxime nostris opitulari partibus non est dubium, nimirum dum enumeratis causis, quibus vir uxori reddi præcipitur, nulla de morosa conversione mentio reperitur: quam scilicet longae conversionis moram si quid momenti, si quid virium vigilantissimus vir habere decerneret, explicatis aliis, nequaquam hanc silentio præteriret: sed quam tacuit, tacendam esse silentio clamante præcepit.

CAPUT VI. *Quae aetas requiratur in consecrandis virginibus.*

Verum qui tam densissimam testium nubem oppositam tuis adinventionibus conspicias, ut jam more lubrici anguis, huc illucque te vertere constrictus manu validae rationis minime possis, fortasse tamen adhuc de his **368** qui in aegritudine positi convertuntur, rationem tibi reddi specialiter quaeris; sed si cuncta, quae superius dicta sunt, diligenter attendas, perspicuum est, te superfluo de specie illud ambigere, quod de genere cogaris affirmare. Si enim de omnibus non solum sponte, sed etiam coacte conversis, de his etiam qui despiciuntur, conversio rata decernitur; qualiter in aegrotis ad hoc inenarrabiliter aestuantibus, et cum magno desiderio flagitantibus non eadem praecipue sententia conservetur?

Nam ut de viris taceam, quibus ad conversionis remedium nulla praejudicat aetas, nullum tempus obsistit, ipsas etiam virgines, quas nisi in praecipuis festivitatibus, et post viginti quinque annos aetatis consecrari minime licet, languore tamen correptas et consecrari, et sacrum velamen suscipere plenissime licet. Cui assertioni dum adhiberi testimonium quaerimus, B. Gelasius memoriae primus occurrit, qui ait: «Devotis quoque virginibus nisi aut in Epiphania, aut in albis paschalibus, aut in apostolorum natalitiis sacrum minime velamen imponatur, et non ante viginti quinque annos, nisi forte, sicut de baptismo dictum est, gravi languore correptis, ne sine hoc munere de saeculo exeant, implorantibus non negetur.» Vides ergo, quia illam etiam conversionem, quam infirmare et irritam reddere sanitas poterat, infirmitas roborat, languor excusat? Et, ut ita loquar, unde conversus corrui, inde conversio convalescit.

Sed si forte calumniaris me exemplum de mulieribus reddidisse, cum tu de viris inquirereres; nolo te lateat, quod in

Vernicriensi concilio legitur: «Eadem, inquit, lex erit viro et feminae.» Et si quae dicta sunt, studiose consideras, ad disputationis vim propensius roborandam hoc non ex necessitate, sed ex taedio fecisse me non ignoras. Plane si cuncta sacrae Scripturae testimonia, quae huic assertioni congrua reperiuntur, tentaremus apponere, ante fortasse dies, quam exemplorum copia numerosa deficeret: quorum videlicet idcirco scribere plura postponimus, quia prolixitatis fastidium devitamus. Quapropter impudenter adhuc testimonia requirentem ad ea, quae superius sunt congesta, remittimus; ubi aegrotos pariter et incolumes eadem regula comprehendit, quae non solum voluntarie, sed etiam violenter conversos, ultro etiam deceptoris machinationibus persuasos in eodem proposito perseverare decernit.

CAPUT VII. *An viduae velari possint.*

Tanta veneratione, tanta custodiae censura monachicum habitum sancti Patres dignum esse censuerunt, ut pene quocunque modo illum quis semel indueret, relinquendi postmodum licentiam non haberet. Et ut, quod dicimus, testimoniis approbemus, nunquid non saepissime in sacris canonibus, interdicitur, ut vidua non veletur? Unde, ut de caeteris sileam, Gelasius ait: «Viduas, inquit, velare pontificum nullus attentet. Haec tamen, quae velari **369** etiam a pontifice prohibetur, si quolibet impulsu ipsa sibi signum sacri velaminis imposuerit, absque ullo retractatione relinquere ulterius non audebit.» Unde in Aurelianensi concilio legitur: «Viduae, quae spontanea voluntate ab altari

sacrae conversationis velamen suscipiunt, decrevit synodus in eodem proposito eas permanere. Non enim fas esse decernimus, postquam se Domino semel sub velo consecraverint, iterum eis concedi Spiritui sancto mentiri.» Et idem alibi post multa: «Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus, et libere judicamus; si vidua sponte velamen, quamvis non sacrum, sibi imposuerit, et in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, sanctimoniae habitum ulterius habere debebit, licet sacramento confirmare velit, eo tenore et ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere.»

Liquet igitur, quia et illa conversio, quae legaliter non processit, et fieri omnino non debuit; tamen propter sacri ordinis reverentiam, postquam facta est, jam non permittitur violari. Si ergo illam conversionem sancti Patres roborant factam, quam et ipsi prohibuere futuram; quid de illa, obsecro, sentiendum est, ad quam venientes adhortationibus provocant, in qua positos obtestantur ut perseverare non desinant? Sic etiam tu, si quovis pacto subitanea tibi conversio displicebat, ut a sanctorum Patrum norma in nullo te dissidentem ostenderes, poteras forsitan convertendis quidem aliquid de mora conversionis objicere; conversis autem absit, ut quod irrevocabiliter actum est, doceas retractare. Et quia sermo se de mulieribus intulit, cur ista de velatis viduis diximus, cum et virgines, quae nullo adhuc sacro velamine conteguntur, si saltem permanere se in virginali proposito simulaverint, districte prohibentur, ut nubere non praesumant? Super quibus Innocentius papa sic scribit: «Hae vero, quae necdum sacro velamine tectae, tamen in proposito virginali semper se simulaverant permanere, licet velatae non fuerint; si forte

nupserint, revocandae sunt, et agenda poenitentia illis est; quia sponsio earum a Domino tenebatur.» Nam si Apostolus illas, quae a proposito viduitatis discesserant dixerat habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt (**I Tim. V**), quanto magis hae quae fidem frangere conatae sunt? Et nos etiam, ut venerabilis Innocentii probatissimae auctoritatis dicta sequamur, si illas Apostolus damnabiles perhibet, quae solummodo viduitatis propositum dissolverunt; quid de illis dicendum est, quid utique perhibendum, qui saeculum deserunt, possessiones abjiciunt, Creatori suo se ultroneos offerunt, alienae se ditioni submitunt, et ut mundo funditus mortui videantur, mortificationis, et sanctitatis habitum induunt.

Quod autem nunc etiam de feminis loquimur, nequaquam fieri extra lineam propositi operis, arbitramur. Salvo enim eo, quod eadem lex erit viro et feminae; idcirco etiam ad muliebrem sexum nostra se extendit oratio, quia vitium, quod male nasci jam in viris aspicimus, pullulare etiam quandoque et in feminas formidamus: et sicut in his ortum invectionis sarculo **370** studemus evellere, ita etiam in illis ne oriri valeat, praecurrimus nascendi auditum opilare; ut velut male abortivum germen prius cogatur mori, quam valeat nasci; ante in semetipso marcescat quam in gemmas erumpat.

CAPUT VIII. *Confirmantur supra allata.*

Libet nunc animum paulisper ad superiora reducere, et ex his, quae praemissa sunt, postpositis Patrum exemplis, cum

adversario modo propriis assertionibus disputare, ut qui tam gravi, tam multiplici canonum auctoritate confunditur, nostris etiam rationibus probabiliter superetur: quatenus argumentationum circulus sic undique labia dolosa constringat, ut a tam perversa doctrina necessario in perpetuum conticescat; ut et de nobis merito dicatur: quia non dedimus cornu peccatori; et de illo jure cum Psalmista cantetur: «Quoniam obstructum est os loquentium iniqua (**Psal. LXII**).»

Age ergo, quid est quod dicitur: «Quia nisi qui regulariter protractus, et per annale spatium sit probatus, etiamsi conversus sit per aegritudinem, absolutam relabendi ad saeculum habeat libertatem?» Nunquid qui hoc de valentibus censuit, idem nihilominus de languentibus judicavit? Sed quis vel insanae mentis homo non videat quia quilibet languidus, vel jam morti propinquus hanc observationem prorsus adimplere non valeat? Si igitur omnes simul homines sanctus Benedictus hac sententia comprehendit, patet profecto, quia aegris et omnino debilibus, qui ad perferendum non assurgunt, conversionis aditum obseravit. Sed quis ferat hoc de sancto viro suspicari aliquatenus posse, qui non solum ab hac, et ab omni peste haereticae pravitatis alienus exstitit, imo Spiritu sancto plenus, tot signis attestantibus evidentissime claruit? Quis illum ferat per Novatianorum haeresim homines ad desperationem trahere, qui per sacrae doctrinae sinceritatem tot animas hominum videtur quotidie ad spem aeternae vitae reducere? Fateamur ergo necesse est, hujus praecepti normam incolumes tangere; ad aegrotos autem nullatenus pertinere.

Sed nunquid si absque corporali molestia quisquam ad monachicum ordinem sine probatione devenerit, huic

nequaquam redire post tergum noster episcopus prohibebit? Dic, obsecro, legisti aliquando monasticae vitae propositum, secundum esse baptismum? Sed quia hoc invenire in dictis Patrum perspicuum est, negare licitum jam non est. Non ignoras etiam quia decretali rursus antiquorum sanctione praecipitur, ut ad baptismi gratiam productiona temporum intervalla tendantur. Ut enim ecclesiasticae institutionis ordinem breviter tangam, sicut septem sunt dona Spiritus sancti, ut etiam septem dona baptismi, a primo videlicet pabulo sacrae salis, et ingressu Ecclesiae usque ad confirmationem sancti Spiritus per chrisma; quae omnia, sicut frequentius, agitur, expedit ut per diuturna temporum spatia compleantur. Sed si quis postposita morosae intercapedinis **371** observantia, ad plenitudinem baptismi repente proruperit; hunc, rogo, baptismum invalidum judicabis? Docebis hunc hominem debere totum, quod acceptum est, parvipendere; et, ut salvus fieri possit, adhuc ad purificationis mysterium properare? Loquere, responde: censebis ne hunc hominem baptismi lavacrum jure posse repetere, qui ad baptismum non indicto ordine praecipitanter ausus est prosilire? Cur taces? Nimirum tantopere loquendi avidus non sic obmutesceret, si haberet aliquid quod rationabiliter responderet. Sed non ambigo, quin constanter affirmes et hunc baptismum adeo ratum esse, et validum, ut quisquis ex illo renascitur, jam procul dubio sacrilegum sit, et omnino nefarium, si ad ejusdem regenerationis sacramentum denuo revocetur. Consequitur ergo, ut quod ex primo baptismo sentire compelleris, hoc etiam de secundo, monachico scilicet instituto, inevitabiliter fatearis. Et sicut prior semel susceptus nullatenus valet repeti, ita etiam secundus nulla potest juris ratione contemni.

Verumtamen dic, obsecro, quis sanctorum, quis antiquorum Patrum sub hac, quam insolenter asseris, probatione conversus est? Nunquid Antonius? Nunquid Paulus? Nunquid Hilarion? Nunquid et ipse sanctus Benedictus, qui ista, sicut tu falleris, videtur praecipere, sub hac probationis observantia ad monachicum legitur ordinem pervenisse? Percurre, quaeso, cunctas veridicae antiquitatis historias, et cum non possis vel unum per tam longa temporum intervalla probatum ostendere, necesse est, ut confitearis te calcetenus superatum, victoris insultationibus merito subjacere. Sane quo pacto cuncta exempla veterum, omnia gesta Patrum arroganti supercilio praeteris, et contemptis omnibus, ad unius te sententiae centrum obstinatus astringis? Nam si illi procul dubio sancti sunt, necessario sunt etiam imitandi. Quod si imitandi non sunt, nec omnino sancti sunt. Cernis, o bone litigator, quorsum vergat haec tua docta sententia? Cogaris ergo necessario confiteri vel sanctos Patres nostros omnino sanctos non esse, vel eos, qui noviter convertuntur, magnopere probationibus non egere. Erubescat ergo lingua phrenetica, et quae nescit esse facunda, discat esse vel muta. Nescit aliquid utiliter dicere, sciat saltem sine damno tacere. Serpit enim sermo iste perversus, ut cancer, qui nisi ab uno membro cisurgio acutissimae reprehensionis absciditur, nulli dubium quin ad sana Ecclesiae membra pestifere dilatetur.

CAPUT IX. *Probatio ad religionem venientium cur exigatur.*

Sed ad haec respondebis fortassis, et dices: Cur ergo probatio ista in commune praecipitur, si non etiam generaliter observetur? et ego abs te quaero: dic mihi, qui praecipit ut sub hac probatione quis ad conversionem veniat, ubi etiam censuit, ut aliter veniens, a monachica institutione recedat? Et cum ostendere **372** hoc minime poteris, competens est ut credas, quia propter vagos homines, et duplices animo dictum est magis cautela consilii, quam auctoritate praecepti. Quod facile dignoscitur, si vel initium sententiae ipsius, de qua agitur, attente legatur. Dicit enim (**S. BEN. Reg., cap. 58**): «Noviter quis veniens ad conversionem non tam facilis tribuatur ingressus, sed, sicut ait Apostolus, probate spiritum, si ex Deo est (**I Joan. IV**).» In quibus verbis patenter agnoscitur, quia quisquis ad conversionem divino Spiritu provocatus accesserit, tam morosae probationis interstitio penitus non egebit. Tolle siquidem duplicem spiritum, probationis continuo cessat experimentum. Pulset ille Spiritus, qui dicit: «Ego sto ad ostium, et pulso (**Apoc. I**);» si cognoscitur, huic certe nulla mora protrahitur, nulla probatio quaeritur, sed pulsanti protinus aperitur. Denique sicut ex apostolico exemplo colligitur, quod illic ponitur: «Probate spiritum, si ex Deo est;» probatio ista magis suscipienti est necessaria, quam venienti: videlicet ut suscipiens internoscere valeat, quo impulsus spiritu suscipiendus accedat. Nec jam probatio expedit, ubi qui probandus est, perspicaciter innotescat. Ibi quippe lucernam accendimus, ubi quod occultum est non videmus; si autem quod latebat aspicitur, lucerna protinus exstinguetur. Sic sic nimirum de cujus mente, quo spiritu ducatur ambigitur, valde necessarium est ut probetur. Ubi autem conscientia manifesta claruerit, probationis exercitium inanescit.

Et cum (teste ejusdem libello regulae) cuncta pene hujusmodi negotia in abbatis arbitrio et potestate sint constituta, cum quilibet eo modo ad conversionem venerit, sicut illi ab abbate praecipitur; quam impudenter, quam inconsulte, quam infrunite quis asserat, ut illa conversio irrita judicetur? Certe eadem regula praecipit, ut abbatis mensa cum peregrinis et hospitibus semper sit. Sed quia modo propter reprimendam quorundam crapulam, et luxuriosa convivia, religiosi coenobiorum rectores minime faciunt; te iudice, ab officio suo removendi erunt? Qui nimirum dum sancti doctoris intentionem vigilanter aspiciunt, sequi verborum superficiem parvipendunt; dum medullam vivificatoris Spiritus ruminant, occidentis litterae paleas calcant. Sed sicut et hic propter saporem intelligentiae, litterarum corticem postponi non prohibes, ita etiam de conversione monachi eadem necesse est consequenter affirmes.

Sed quoniam ex quadratis argumentationum nostrarum lapidibus inexpugnabile munimen ereximus, consequens est, ut hoc in ipsius calce opusculi quadam syllogismi clave firmiter obseremus. Omnes namque, qui monachicae professionis habitum susceperunt, aut spontaneo iudicio sunt conversi, aut vi coacti, aut suasoria calliditate decepti: qui autem sponte conversi sunt, vel sub probatione ad monasterium veniunt, vel postposita probationis difficultate prorumpunt. Sed jam superius posita multiplici canonum auctoritate firmatum est, ut quicumque aut sponte conversi sunt, aut coacti, aut etiam decepti, sive probati sunt, sive non probati, excepto si uxoris consensum et promissionem **373** non habuerunt, omnes perseverare in eo, quem acceperunt, monachico ordine omnimodis

compellantur. Concludatur ergo necesse est, ut omnes qui monachica professionis habitum susceperunt, exceptis his, qui absque uxoria permissione, et promissione conversi sunt, quocunque alio modo ad hoc propositum venerint, in eo, quem coeperunt, ordine compellendi sunt omnimodis permanere.

Ecce, ut opinor, et catholicorum Patrum testimoniis cinctus, et perspicuae veritatis multimoda ratione vallatus, ita es ex omni parte constrictus, ut tu contra haec nihil prorsus opponere, nullo pacto ac rediviva te possis ulterius certamina reparare. Quapropter da manus, et confitere te ignorasse quae dixeris, et tuum tibimet iudicium per omnia displicere, imo adversus ea, quae incaute protuleras, omni studio retractationis accingere: et ut eos, qui per te in errorem lapsi sunt, auctore Deo, ad rectitudinis viam valeas revocare. Vertatur docta manus in praelio, et pro illis stare prudenter studeat, quos oppugnare pertinaciter satagebat; ut de te ad laudem Dei cum Paulo merito possit dici: «Nonne hic est qui expugnabat in Jerusalem omnes, qui invocabant nomen istud?» (**Act. IX.**)

Parce, quaeso, labiis meis, quisquis es venerabilis praesul: et si quid in te asperum blaxteravi, si quid amarae commotionis effudi, non typum arrogantiae credas, sed zelum iustitiae clementer indulgeas. Ego enim dummodo vel una erroris spina de nemore sanctae Ecclesiae mea opera possit evelli, non refugio cujuslibet in me prave sentientis invidiam provocari. Nec te pudeat errorem tuum junioris fratris redargutione corrigere; dum non ignoras apostolorum minimum ipsi apostolorum principi in faciem restitisse (**Galat. II**). Et si forte respondeas, quia Paulus, licet minimus, tamen coapostolus; **374** ego autem non

coepiscopus; audi saltem quid Deus hominibus dicat: «Venite, inquit, et arguite me (**Isa. I.**)» Si ergo Deus, ut ab hominibus redarguatur, invitat, satis dignum est, ut homo correptus ab homine, zelum fraternae charitatis aequanimiter ferat.

SCHOLIA.

Si in qualibet minori aetate vel religionis tonsuram, vel religionis debitam vestem, in utroque sexu filiis, aut unus, aut ambo parentes dederint, certe vel nolentibus, aut nescientibus susceptam, et non mox visam in filiis, abdicaverint, vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad saecularem reverti habitum ipsis, filiisque quandoque penitus non licebit. Decretum est hoc concilii Toletani X, quod S. doctor pro rei occasione ad hunc locum referre voluit. At dum ille videtur asserere, oblatos monasteriis a parentibus pueros, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri postea in illis perseverare; intellige id ex debito reverentiae quam parentibus, a quibus oblati fuere, debent. Sic enim decere videtur, ut in coepta vocatione permaneant: praesertim cum jam sibi veluti habitum et religionis disciplinam paraverint. Nam de rigore neque parentes ad ingrediendam religionem filios obligare possunt: imo et filii jam oblati cum ad annos discretionis pervenerint, ut ad saeculum redeant, reclamare poterunt 10, q. 1, cap. 1. *Cum simus, De regular. S. Thomas quodlib. 3, q. 5, et 2-2, q. 189. Cardinalis Turrecremata tract. 123, in Reg. S. Ben. ad cap. 59. Sylvester, verbo Religio, q. 10. Concilium Trid., sess.*

25, cap. 15 et deinceps. De hac eadem re plura videas apud S. Bernardum, Epist. 1 ad Robertum nepotem suum.

Sit nomen Domini benedictum.